

<https://doi.org/10.36719/2706-6185/43/80-84>

Arzu İsayeva
Bakı Dövlət Universiteti
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
arzu.ahmadova@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-6032-3659>

Publisistika tariximizin görkəmli tədqiqatçısı

Xülasə

Təqdim olunmuş məqalədə görkəmli tarixçi alim, mətbuat araşdırmaçısı, yaradıcılığında milli məfkurə məsələsini həmişə ön planda saxlayan professor Şirməmməd Hüseynovun tədqiqatlarında milli yaddaş və mənəvi irs problemləri təhlil olunur. Müəllif bu mövzunun ətraflı araşdırılması üçün tədqiqat obyektini kimi professor Ş. Hüseynovun görkəmli publisist Üzeyir Hacıbəyli haqqında tədqiqatlarını əsas götürür.

Məqalədə qeyd olunduğu kimi, bütün Şərqi dünyasında ilk operanın müəllifi olan Üzeyir bəy Azərbaycan peşəkar musiqisinin banisi, xalqımızın və milli mənəviyyatımızın sarsılmaz sütunlarından biridir. Ü. Hacıbəyli təkcə ölməz musiqi əsərləri ilə deyil, həm də ədəbi yaradıcılığı və publisistik yazıları ilə də Azərbaycan xalqının ictimai fikir xəzinəsini zənginləşdirmişdir. Məqalədə qeyd olunduğu kimi, Ü. Hacıbəylinin XX əsrin əvvəllərindən başlayan qaynar ictimai fəaliyyəti, müxtəlif mətbu orqanlarda milli tərəqqiyə və ictimai oyanışa çağıran yazıları bir məşəl kimi xalqımızın dirçəliş yolunu işıqlandırmışdır. Buna görə də bəzi tədqiqatçılar Üzeyir Hacıbəyliyi "Azərbaycan xalqının dünya mədəniyyətinə bəxş etdiyi görkəmli ədəbi şəxsiyyət, xalqımızın iftixarı və XX əsrin qüdrətli sənətkarı" adlandırırlar. Professor Ş. Hüseynov isə milli düşüncəyə verdiyi töhfələrə görə onu "milli müqəddəslər" siyahısında görür.

Açar sözlər: mətbuat, milli ideya, milli yaddaş, mənəvi irs, mətn, publisistika

Arzu İsayeva
Baku State University
PhD in Philology
arzu.ahmadova@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-6032-3659>

An Outstanding Researcher of Our History of Journalism

Abstract

This article analyzes the issues of national memory and spiritual heritage in the research of Professor Shirmammad Huseynov, an outstanding historian, scholar, and media researcher, who consistently places the issue of national ideology at the forefront of his work. Investigating this topic in detail, the author draws on Professor Huseynov's research on the prominent publicist Uzeyir Hajibeyli.

As discussed in the article, Uzeyir Bey, the author of the first opera in the entire Eastern world, is the founder of professional music in Azerbaijan and one of the unshakable pillars of our people and national spirituality. U. Hajibeyli enriched the treasury of Azerbaijani public opinion not only with his immortal musical works but also with his literary creativity and journalistic writings. The article highlights U. Hajibeyli's active public activities, which began at the start of the 20th century, and his writings advocating for national progress and social awakening in various press outlets, which illuminated the path to our nation's revival like a torch. Therefore, some researchers refer to Uzeyir Hajibeyli as "an outstanding literary figure, the pride of our nation, and a powerful artist of the 20th century, whom the people of Azerbaijan have given to world culture." Professor

Shirmammad Hüseynov considers him one of the "national saints" for his contributions to national thought.

Keywords: *press, national idea, national memory, spiritual heritage, text, publicism*

Giriş

Mətbuat tarixi ilə bağlı tədqiqatların əsas istiqamətləri

Həm sağlığında, həm də vəfatından sonra “Azərbaycan qəzetçiliyinin duayeni” (“Təmrin” məcmuəsi, № 122) adlandırılan görkəmli mətbuat araşdırmaçısı, böyük jurnalistika alimi Şirməmməd Hüseynovun həyat və fəaliyyəti, elmi araşdırmaları və publisistika yaradıcılığı haqqında maraqlı yazılar dərc edilmişdir. Bu faktın özü professor Şirməmməd Hüseynovun milli düşüncə tariximizdəki yerini bir daha müəyyənləşdirməklə yanaşı, həm də onun elmi araşdırmaları, bir-birindən maraqlı əsərləri (Hüseynov, 1996; 2004; 2007) və mətbu fəaliyyətinin təkcə Azərbaycan üçün deyil, həm də bütün türk dünyası üçün elmi baxımdan müəyyən əhəmiyyət daşdığını təsdiq edir.

Tədqiqat

Peşəkar mətbuat tədqiqatçısı kimi Ş. Hüseynovun əsərlərini daha çox maraqlı edən araşdırmalarında milli yaddaşa geniş yer verilməsidir. Onun fikrincə, istənilən xalqın milli mənəvi bütövlüyü məhz qüdrət mənbəyi sayılan milli yaddaşdan keçir və bu yaddaşı olmayan, yaxud ondan uzaq düşmüş unutulmuş toplum məhvə məhkumdur (Orsər, 2019, s. 6). Ona görə də varlığını qoruyub saxlama instinkti ayıq olan və sabaha can atan xalqlar, onların öndə gedən zəka sahibləri daim milli yaddaşı qorumağa, keşiyində sərvaxt dayanıb onu diri saxlamağa çalışmışlar. Bu mənada Ş. Hüseynovun mətbuat araşdırmalarından danışmaq, təkcə ensiklopedik zəka sahibi olan böyük bir tarixçi alimin, qüdrətli publisistin yaradıcılığı haqqında danışmaq deyil, həm də XX əsr tariximizin həyəcanlı anlarından, milli haqq və ədalət uğrunda mübarizədən, davamlı ideya toqquşmalarından, çiyinlərini həmin mübarizələrin ağırlığı altına vermiş millət fədailərindən söz açmaq deməkdir. Bu baxımdan professor Ş. Hüseynovun publisistik yaradıcılığını tədqiq etdiyi belə millət fədailərindən biri də Azərbaycan tarixinin nəhəng simalarından olan Üzeyir bəy Hacıbəyli (Hacıbəyli, 2010).

Milli mədəniyyət və ictimai düşüncə tariximizdə Azərbaycan peşəkar musiqisinin banisi, görkəmli bəstəkar, xalqımızın və milli mənəviyyətimizin sarsılmaz sütunlarından biri olan Üzeyir Hacıbəyli təkcə ölməz musiqi əsərləri ilə deyil, ədəbi yaradıcılığı və publisistik yazıları ilə də ictimai fikir xəzinəmizi zənginləşdirmişdir. Onun XX əsrin əvvəllərindən başlayan qaynar ictimai fəaliyyəti, müxtəlif mətbu orqanlarda milli tərəqqiyə və ictimai oyanışa xidmət edən yazıları bir məşəl kimi xalqımızın dirçəliş yolunu işıqlandırmışdır. Bu mənada dahi Üzeyir bəy bənzərsiz istedadı, milli idealları və ilahi sənəti ilə öz xalqına təmənnəsiz xidmət göstərmişdir. Elə buna görə də Üzeyir Hacıbəyli “Azərbaycan xalqının dünya mədəniyyətinə bəxş etdiyi görkəmli ədəbi şəxsiyyət, xalqımızın iftixarı və XX əsrin qüdrətli sənətkarı” (Abbasov, 1985, s. 5) adlandırılan səhvlər etməzlər. Çünki göstərilən milli mədəniyyətin tərəqqisi və ictimai şüurumuzun inkişafında, həqiqətən Üzeyir Hacıbəylinin misilsiz xidmətləri vardır.

Araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycan xalqının mənəvi təkamülündə ciddi rol oynamış Ü. Hacıbəylinin çoxçalarlı və zəngin yaradıcılığı həmişə ədəbiyyatşünasların, ədəbi tənqidçilərin, mətbuat tarixçilərinin və musiqişünasların diqqət mərkəzində olmuşdur. Onun “məftunedici musiqisi, publisistikası, etik, estetik və ictimai-siyasi görüşləri, jurnalistlik fəaliyyəti və dramaturgiyası haqqında V. Vinoqradov, S. Kornev, S. Vurğun, M. Arif, M. C. Cəfərov, Ə. Sultanlı, M. İbrahimov, F. Köçərli... kimi görkəmli alim və yazıçıların qiymətli əsərləri” (Hacıbəyli, 1995, s. 7) mövcuddur. Professor Ş. Hüseynov kimi klassik bir tədqiqatçının bu sırada yer almasının və onun müstəqillik dövründə yenidən Üzeyir bəyin irsinə müraciət etməsinin isə xüsusi əhəmiyyəti vardır. Digər tərəfdən müstəqillik dövründə bu yaradıcılığa müraciət etməyin xüsusi rəmzi mənası da vardır.

Üzeyir Hacıbəylinin publisistik yaradıcılığı elmi araşdırmalarda

Azərbaycan milli mətbuatının tarixindən bəllidir ki, Üzeyir Hacıbəyli müxtəlif illərdə “Həyat”, “İrşad”, “Tərəqqi”, “Həqiqət”, “İqbal”, “Sovqat”, “Yeni iqbal”, “Açıq söz”, “Azərbaycan”, “Məktəb” kimi mütərəqqi qəzet və jurnallarda çalışmış, “Bisavad”, “Kəs”, “Filankəs”, “Behmankəs”, “Mizrab”, “Musiqiçi”, “Hamamçı”, “Çı” və digər imzalarla çıxış etmişdir. Onun yazıları təkcə milli

tərəqqiyə mane olan naqisliklərin tənqidi deyil, həm də maariflənməyə, dünyanın gedişatı və qonşu xalqlarla ayaqlaşmağa, millət quruculuğuna, işığa çağırış ruhundadır. Professor Ş. Hüseyinov Üzeyir bəyin publisitikasını araşdırmağa məhz bu işiq sövq etmişdir (Hüseyinov, 2009).

Professor Ş. Hüseyinov görkəmli bir alim kimi milli düşüncəmizin və ictimai-ədəbi fikir tariximizin parlaq siması olan Ü. Hacıbəylinin həm həyat fəaliyyətinə, həm bədii, həm də publisistik yaradıcılığına dərinədən bələd olmuşdu. O bilirdi ki, Üzeyir bəyin yaradıcılığı başdan-ayağa müasirlərinin yaradıcılığından tamam başqa publisistik ovqatı ilə fərqlənir: kinayəli üslub, komizm və sarkazmla aşılana təhkiyə tərzü bu publisistik nümunələrə əlavə estetik boya artırsa da, onları publisistikada “mənavi kamillik və əlaqə axtarışlar”ın vahid realist və radikal-tənqidi kontekstlərdən kənara çıxarmır, belədə bütöv və tamdır (Orsər, 2019, s. 199). Ş. Hüseyinov tədqiqatlarında bu məqama diqqət yetirmişdir ki, böyük publisistin yaradıcılığındakı estetik əlvanlıq, dil və üslub aydınlığı, təhkiyə tərzinin sadəliyi, süni konstruksiyalardan, stereotip ideyadan uzaqlıq onun məqalə və felyetonlarına ayrıca bir cazibə verir. Bu cazibə və yeni üslubla bağlı “axtarış effekti” müəllifə doğma olan mövzularda özünü daha qabarıq şəkildə göstərir və oxuculara güclü emosional təsir göstərir.

Publisistika tariximizdə parlaq yer tutan dahi Ü. Hacıbəylinin yaradıcılığında milli yaddaş və mənavi irs məsələlərini diqqətlə araşdırmış Ş. Hüseyinov çox gözəl bilirdi ki, böyük ədibin əsərlərindəki mütərəqqi, demokratik fikirlər, köhnə həyatın və geriliyin tənqidi, zülmkar təbəqələrin nümayəndələrinə qarşı satirik gülüş öz başlanğıcını onun parlaq publisistikasından almışdır. Ü. Hacıbəylinin publisistik yazıları öz tematik genişliyi, ədəbi mənbələrdən, xüsusilə Şərq ədəbiyyatından gətirdiyi misallarla hər kəsi heyran qoymuşdur. Ü. Hacıbəyli “Molla Nəsrəddin”in yolunu davam etdirərək hər şeydən yazmış və cəmiyyətdəki eybəcərlikləri qamçılamaqla yanaşı, onlardan qurtuluş yollarını da göstərmişdir (Orsər, 2019 s. 198-199).

Professor Ş. Hüseyinovun yaradıcılığı haqqında araşdırmalar aparmış tədqiqatçı Ramiz Orsərin (Orsər, 2019) qeyd etdiyi kimi, Üzeyir Hacıbəylinin publisistikasında (komediyalarında olduğu kimi) dövrün tarixi mənzərəsini, onun nəzəri-ideoloji və fəaliyyət baxımından mündəricəsini yalnız əyinti və sapıntılarla bərabərləşdirmək və eyni metodoloji səhvə, mürəkkəb ideoloji məsələyə, o illərə xas mexaniki münasibətlə yanaşmağa gətirib çıxarırdı. Konkret zaman çərçivəsində gedən proseslərin obyektiv-elmi dərk, dürüst qiymətləndirilməsi, bədii forma, janr, üslub tipologiyası baxımından fərqləndirilməsi, perspektivli axtarış və meyilləri müəyyənləşdirmək istiqamətində aparılan işlər bir çox hallarda sensor “qayçısına” tuş gəlmək deməkdir. Ü. Hacıbəylinin bəzi məqalələri məhz sovet senzurasının qəzəbinə tuş gələrək, ədibin kitablarına salınmamış, nəşrlərdə kənara qoyulmuşdur. Məhz ədibin bu məqalələri, eləcə də çap zamanı ixtisar və “redaktə” edilmiş əsərləri mətbuat tariximizin görkəmli tədqiqatçısı Ş. Hüseyinovun nəzər-diqqətindən yayınmamışdır.

“Azərbaycan” qəzetindəki yazıların özəlliyi

Böyük tədqiqatçı-alim səbirlə axtarışlar aparmış, dahi sənətkarın əsərlərinin bibliografiasında, “Həyat və yaradıcılıq salnaməsi”ndə və ensiklopediyasında belə qeydə alınmamış publisistik yazılarını üzə çıxarmışdır (Orsər, 2019, s. 200). Bununla yanaşı, Ş. Hüseyinov sovet dövründəki nəşrlərdə Üzeyir bəyin ixtisar edilmiş və hətta “redaktəyə” məruz qalmış məqalələrinin orijinalını da aşkar etmişdir. O, xüsusən Ü. Hacıbəylinin “Azərbaycan” qəzetindəki yazılarına diqqət yetirmişdir, çünki “Üzeyir bəyin jurnalistlik və publisistik fəaliyyətini diqqətlə tədqiq etdikdə bu nəticəyə gəlmək olur ki, onun fəal ədəbi yaradıcılığı məhz bu qəzetlə bağlıdır” (Hacıbəyli, 1995, s. 4). Bu qəzetdə Üzeyir bəyin Cümhuriyyət həyatının aktual problemləri, o cümlədən Qarabağ çevrəsində cərəyan edən dramatik hadisələrlə bağlı çoxsaylı yazıları dərc olunmuşdur.

Professor Şirməmməd Hüseyinov sovet dövrünün sərt senzurasının hökm sürdüüyü şəraitdə dövrü nəşrlərdə Üzeyir Hacıbəylinin əsərlərinin “qayçı”ya məruz qalmasından və təhriflərdən davamlı danışmaqla kifayətlənməmişdir. O, ədibin əsərlərinin müstəqillik dövründəki nəşrlərində də xeyli nöqşanların olduğunu aşkara çıxararaq, onların aradan qaldırılması üçün tədqiqatlarını davam etdirmişdir. Üzeyir bəy irsini, onun qələmindən çıxanları olduğu kimi oxucularına çatdırmaq üçün şərəfli bir işin zəhmətini bir vətəndaş qeyrəti ilə öz üzərinə götürmüş və bu məsul işi iki hissəli kitabın nəşri ilə tamamlamışdır. Nəticədə, “Üzeyir Hacıbəyli. Nəşrlərdə kənara qoyulmuş mətbu əsərləri. I hissə” (2009) və “Nəşrlərdə kənara qoyulmuş, ixtisar və “redaktə” edilmiş əsərləri. II

hissə” (2010) kitabları Ş. Hüseynovun titanik zəhmətinin bərpası kimi meydana çıxmışdır (Hacıbəyli, 2009, 2010).

Həcm etibarilə iki hissədən və üst-üstə 536 səhifədən ibarət olan bu kitablarla Üzeyir bəyin nəşrlərdə kənara qoyulmuş 150-dən çox məqaləsi, əvvəlki nəşrlərdə ixtisar və “redaktə” edilmiş 35-ə yaxın əsərinin tam mətni (1906-1915) yenidən oxucuların ixtiyarına verilmişdir. Vaxtilə “Kaspi”, “İrşad”, “Tərəqqi”, “Həqiqət” və “İqbal” qəzetlərində dərc olunmuş “Abad olasan abadanlıq”, “Teatr və musiqi”, “Gizli müşahidələr və aləmi-islam”, “Dil davası”, “Balaca felyeton. Qənd, çörək və ətin bəhsləri”, “Ordan-burdan” və s. onlarca yazı ilk dəfə professor Şirməmməd Hüseynovun zəhməti sayəsində qəzet səhifələrindən kitablara daxil edilmiş və oxuculara təqdim olunmuşdur. Əslində, bu qiymətli nəşrlər müstəqillik dövründə Ü. Hacıbəyli irsinə yenidən nəzər salmaq üçün tarixçilərimizə, mətbuat araşdırmaçılarına və tənqidçilərə ciddi araşdırma üçün zəngin material verir. Çünki böyük istedad sahibi olan Ü. Hacıbəylinin publisistikasında sosial-mədəni keçmişimizin bir çox aspektləri öz parlaq əksini tapmışdır. Bu səbəbdən də indi nəinki yaxın keçmişimizi, hətta milli publisistikamızın və kulturoloji düşüncəmizin gələcəyini xalqın milli dühasının bir parçasına çevrilmiş Üzeyir Hacıbəylisiz təsəvvür etmək mümkün deyildir. Bu, inkarolunmaz bir reallıqdır (Hüseynov, 2018).

Müxtəlif mənbələrdən, o cümlədən arxivlərdən qəzet və jurnalları axtarıb-tapıb, faktları konstatasiya üsulu ilə də tədqiqatçı olmaq, nəyisə əmələ-ərsəyə gətirmək, ad, nüfuz “qazanmaq” olar. Ancaq Şirməmməd Hüseynov kimi mətbuat tədqiqatçısı zirvəsinə qalxmaq hər adama müyəssər olmur. Ona bənzəmək üçün gərək, əvvəla, tarixdən yaxşı baş çıxaran, həm mətnşünas olasan, həm əski əlifbanı biləsən, həm də qəzet və jurnalların nəşr olunduğu dövrün ən xırda detallarını, mikroskop altında görünən həqiqətlərinə də bələd olasan. Onun oxucularına təqdim etdiyi tarixi jurnalistika mətnlərinin hamısında mətnə, dilə, dövrün üslubuna, klassik jurnalistlərə dərin məhəbbəti və bitib-tükənməyən sevgisi dayanır (Orsər, 2019, s. 204-205). Elə bu məhəbbət, bu sevgi ilə də Ş. Hüseynov ölməz Üzeyir Hacıbəylinin vaxtilə nəşrlərdən kənara qoyulmuş, ixtisar və “redaktə” edilmiş əsərlərinə yeni həyat vermişdir. Bu missiya Şirməmməd müəllimi bir çox alimlərdən fərqləndirən əsas keyfiyyətdir.

Professor Şirməmməd Hüseynovun klassik publisistik irsimizi yenidən təbliğ və nəşr edib onlara “yeni həyat vermək borcu” istiqamətindəki ardıcıl və məqsədyönlü fəaliyyətini təqdir edən alimlər haqlı olaraq qeyd edirlər ki, “Azərbaycan jurnalistikasının canlı korifeyi” klassik publisistik irsimizə bir neçə yöndən yanaşır. Yəni onun dərc etdirdiyi yazıları çeşidləməsinin və həmin materiallarla bağlı izah və şərhələrinin məzmunu, məqsədi çoxşaxəli və zəngindir. Alim bu sırada Üzeyir Hacıbəyli irsinin tədqiqinə də diqqət yetirərək göstərir ki, Şirməmməd Hüseynov klassik publisistik nəşrin bütövlüyünü, tamlığını bərpa etməklə milli elmə və əqli düşüncənin mükəmməlliyinə xidmət göstərir (Orsər, 2019, s. 206).

Nəticə

Hazırda humanitar elmi təfəkkür və elmi düşüncə yalnız mətnə əsaslanır. Müraciət edilən mətn mükəmməl olduqda ona istinadən söylənən fikir, əldə edilən nəticə və qənaətlər də təhrifsiz, şəffaf və səmərəli olur. Bu baxımdan Şirməmməd müəllimin Üzeyir bəyin publisistik irsi üzərində apardığı mətnşünaslıq və bərpa işi elmi, həm də tarixi baxımdan çox əhəmiyyətlidir. Professorun özünün yazdığı “Ön söz”də ürəyinin odu ilə gördüyü işi belə açıqlayır: “Üzeyir bəy irsinin pərəstişkarı kimi mən də heç kəsdən sifariş, göstəriş və əməli kömək gözləmədən Üzeyir bəyin bu vaxta qədərki nəşrlərdə kənara qoyulmuş mətbu əsərlərini toplayıb oxuculara çatdırmağı qarşıma məqsəd qoymuşam. Artıq onun “Kaspi”, “Həyat”, “İrşad”, “Tərəqqi”, “Həqiqət”, “İqbal” qəzetlərində və “Molla Nəsrəddin” jurnalında dərc edilmiş bu qəbildən olan əsərlərinin 1904-1912-ci illəri əhatə edən I cildi hazırdır. Onu oxuculara təqdim edirəm. Oxucular özləri görsünlər ki, bu əsərləri vaxtilə nə üçün nəşrlərdə kənara qoymuşlar”. Beləliklə, tədqiqatçı alim vətəndaşın qəlbinin genişliyini, onun hərarətini, bu hərarətin möhtəşəmliyini və tükənməzliyini elə Üzeyir bəy sevgisi ilə də yenidən oxuculara çatdırmışdır. Bu baxımdan Üzeyir bəyin əsərlərinin iki cildliyi mükəmməl bir mətnşünaslıq işi olmaqla yanaşı, böyük hərfzlərlə yazılan vətəndaş qayəsinin məhsuludur.

Böyük alim və böyük vətəndaş olan Şirməmməd Hüseynovun bu möhtəşəm işi – çap etdirdiyi iki cildlik təmənnəsizliğin bariz nümunəsi olmaqla Üzeyir bəy irsinin akademik nəşrinə yeni çağırış, dəstək və əməli köməyin bariz nümunəsi də sayıla bilər. Tədqiqatçı-alim Üzeyir bəyin nəşrlərdə kənara qoyulmuş, ixtisar və “redaktə” edilmiş əsərlərini bir yerə toplayıb çap etdirməklə həm Üzeyir bəyin milli məfkurəsini, həm də publisistik fəaliyyətini, onun mürəkkəb tarixi prosesdə Azərbaycanın istiqlaliyyəti uğrunda mübarizəsinin dinamikasını bütün təfəsilatı ilə yalnız Ş.Hüseynov kimi millətsevər bir alim edə bilərdi və etdi də. Çünki o alim gözəl bilirdi ki, müasir Azərbaycanın indiki mərhələsində də Üzeyir Hacıbəyli irsinin öyrənilməsinə və təbliğinə təkcə mütəxəssislərin deyil, eyni zamanda geniş oxucu kütləsinin, bütövlükdə milli və ictimai şüurun çox böyük ehtiyacı vardır (Abbasov, 1985; Orsər, 2019).

Görkəmli araşdırmaçı Şirməmməd Hüseynovun təkcə Üzeyir Hacıbəyov yaradıcılığına deyil, bütövlükdə Azərbaycan xalqının mili-mənəvi irsinə, minillik dəyərlərə münasibəti bir daha təsdiq edir ki, o, sadəcə, peşəkar tədqiqatçı, əsl alim, elm fədaisi olmaqla yanaşı, həm də “millət yaddaşının etibarlı keşikçisidir” (Rəfael Hüseynov). Məhz bu missiyasına görə də Şirməmməd müəllim irsini araşdırdığı millət fədailəri kimi, o da xalqımızın qəlbində əbədi yer tutmuşdur. Yəni o, təkcə publisistika tariximizin görkəmli tədqiqatçısı deyil, həm də ümumən milli-mədəni və mətbu irsimizin yaddaş kodlarını təzələyən millət xadimidir.

Ədəbiyyat

1. Abbasov, A. (1985). *Ədəbiyyətə qovuşan sənətkar*. Yazıçı.
2. Hacıbəyli, Ü. (1995). *Fitnələr qarşısında*. Azərnəşr.
3. Hacıbəyli, Ü. (2009). *Nəşrlərdə kənara qoyulmuş mətbu əsərləri*. I hissə. Qanun.
4. Hacıbəyli, Ü. (2010). *Nəşrlərdə kənara qoyulmuş, ixtisar və “redaktə” edilmiş əsərləri*. II hissə. Qanun.
5. Hüseynov, Ş. (1996). *Müstəqilliyin çətin yolu... Biz hara gedirik?* Azərnəşr.
6. Hüseynov, Ş. (2004). *Milli haqq və ədalət axtarışında*. Adiloğlu.
7. Hüseynov, Ş. (2007). *Mətbu irsimizdən səhifələr*. “Çənlibel” NPM.
8. Hüseynov, Ş. (2009). *Müstəqilliyin çətin yolu... Reallıqlar, düşüncələr*. Elm.
9. Hüseynov, R. (2018). *Millət yaddaşının keşikçisi*. Elm və təhsil.
10. Orsər, R. (2019). *Haqqın səsi*. Elm və təhsil.